
Ontoloģiskās drošības meklējumi riska sabiedrībā

Search for Ontological Security in Risk Society

Linda Kalniņa (Latvija)

Raksts tapis, balstoties Eiropas Kristīgajā Akadēmijā izstrādātajā maģistra darbā “Supervīzija draudžu darbiniekiem” (2021), kura viena nodaļa veltīta riska sabiedrības un Baznīcā kalpojošu cilvēku viedokļu analīzei. Ņemot vērā ģeopolitiskās aktualitātes 2022. gada pavasarī, ontoloģiskās drošības meklējumu tēma rakstā izvērstā detalizētāk ar mērķi saprast, kāpēc pazīstamāko sociālo teoriju autoru darbos reliģiskās piederības aspekti nav ņemti pietiekami vērā, un kā notikumi, kurus piedzīvojam šodien, var rosināt pārskatīt iepriekšējās teorijas.

Atslēgas vārdi: riska sabiedrība, globalizācija, cilvēka identitāte, ontoloģiskā drošība, mājas.

Riska sabiedrības jēdziens, ar ko apzīmē sabiedrību, kādā dzīvojam šobrīd, pazīstams kopš 20. gadsimta otrajā pusē un tas plaši analizēts vācu sociologa Ulriha Beka (Beck, 1992, 1994, 1995, 1996, 2006) un britu sociologa Entonija Gidensa (Giddens, 1990, 1991, 1994, 1999) darbos. Jēdziens tika lietots, lai aprakstītu sabiedrību, kuru apdraud cilvēku darbība un modernizācijas procesi, kā arī pētītu, kādā veidā sabiedrība reaģē uz mūsdienu riskiem. Vēloties dziļāk izprast mainīgo risku raksturu, U. Beks un E. Gidenss pievērsās dažādām pārmaiņām ekonomisko, sociālo, ekoloģisko, antropoloģisko un tehnoloģisko risku cēloņu un seku aplūkojumā.

Pētnieki uzskatīja, ka riska sabiedrībā pastāv daudzi apzināti un neapzināti tehnoloģiskas un sociālas izcelsmes riski, un risku veidošana notiek visās sabiedrisko procesu norises jomās. Riski tiek ražoti ne tikai ekonomiskajā un politiskajā, bet ļoti būtiski tiek veidoti arī sociālajā vidē, un lielā mērā risku pieaugumu veicina dažādi modernizācijas procesi. Vienlaikus cilvēki jebkuru apdraudējumu savai labbūtībai uztver daudz jutīgāk, un tas attiecas ne tikai uz apdraudējumu veselībai vai fiziskai drošībai, bet arī ekonomiskajam stāvoklim un emocionālajai labsajūtai (Lupton, 1999). Dzīvošana šādā pasaulē veicina ontoloģisku nedrošību, kas vēl vairāk saasina apdraudējuma sajūtu, saskaroties ar jaunām un nezināmām lietām. Lai justos droši arī nemitīgi mainīgā pasaulē, cilvēkam nepieciešama stabilitātes un nepārtrauktības sajūta, kas ļauj efektīvi tikt galā ar personīgo spriedzi un trauksmi. Kur to meklēt?

E. Gidenss (Giddens, 1999) uzskata, ka atšķirība starp mūsdienu Rietumu sabiedrības nedrošību un agrāko laiku apdraudējumiem sabiedrībai atrodama jau 18. gadsimta apgaismības laikmetā, kad civilizācijas progresu un sociālo kārtību sāka balstīt uz pasaules zinātnisku izskaidrošanu un racionālo domāšanu, pieņemot, ka

sociālā un dabas pasaule balstās uz likumiem, to var izmērīt, izskaitļot un tādējādi paredzēt. Industrializācijas process palīdzēja pārņemt kontroli pār dabu, bet franču revolūcijas piemērs liecina, ka arī pār cilvēku lēmumiem, tāpēc risks, kas kādreiz tika atstāts visuvarenā Dieva rokās, nu ir cilvēces pašas atbildība.

Pretēji tam U. Beks (Beck, 1995) uzskatīja, ka mūsdienu draudus nevar ierobežot laikā, telpā vai attiecināt uz kādu sociālu grupu. Risku globālā daba un apjoms ir tik liels, ka tos arvien grūtāk izskaitļot, aizkavēt vai no tiem izvairīties. Mūsdienu procesi arvien biežāk ir bez noteikta beigu datuma, tāpēc arī ar tiem saistītos riskus izrēķināt ir gandrīz neiespējami (Beck, 1996, 31). Neparedzamās sekas noved pie tā, ka nav iespējams definēt arī vienu konkrētu cēloni, ko vainot, no kā pieprasīt atbildību vai finansiālu kompensāciju. Tāpēc agrīno modernistu paustais cēloņsakarību likums vairs nedarbojas tieši tāpat kā drošības sistēmas, kas riskus spēja paredzēt un novērst. Tāpēc lielākā atšķirība starp agrāko laiku riskiem un mūsdienām slēpjas faktā, ka tie vairojas līdz ar cilvēku zināšanu pieaugumu tā vietā, lai zināšanas palīdzētu tos novērst (Beck, 1994, 14)

U. Beks savos darbos pauž uzskatu, ka “risks parādās uz pasaules skatuves, kad Dievs to atstāj” (Beck, 2006, 329), un uzskata, ka pastāv cieša korelācija starp riska pieaugumu un sekulārisma pieaugumu. Viņaprāt, riska sabiedrība nav kristīga sabiedrība. Tā ir sabiedrība ar atšķirīgu ontoloģiju: risks ir daļa no Visuma struktūras, bet sabiedrība ar cilvēku zināšanām vēlas to pārvaldīt. Sabiedrība izmanto aprēķinus kā līdzekli, lai mazinātu bailes, radot iesaīdu, ka risks tiek kontrolēts. Riska sabiedrības mērķis ir mazināt trauksmi un radīt drošu nākotni, daļēji nāves baiļu iesaīdā. Tomēr problēma ir tā, ka daudzi riski nav aprēķināmi, un nepārtraukta vēlme aprēķināt risku tik un tā ievērojami palielina bailes no nākotnes: risks rodas tad, kad cilvēki jūtas nedroši par kaut ko.

Viens no Eiropas pazīstamākajiem vēsturniekiem Rolfs Pēters Zīferle savā darbā “*Finis Germania*” ieskicē visas Eiropas un Rietumu civilizācijas kopainu: “Nīče reiz runāja par baru, kura morāle raksturīga modernajai pasaulei, – viņš domāja aitu baru, kuru gana (vairāk vai mazāk labs) gans. Šodien morālās kārtības aprakstam drīzāk noder vistu bara tēls. Šī bara pirmā iezīme ir tūlītēja gatavība sabīties, panika jebkā priekšā, kas kaut attāli atgādina lapsu.” (Bičevskis, 2021). Vācu zinātnieks uzsver, ka nekad neviena sabiedrība nav bijusi tik pārņemta ar drošību un riska mazināšanas pasākumiem visās jomās. Tieši šāda sabiedrība savērpjas nebeidzamu baiļu un nedrošības spirālē.

U. Beks, definējot riskus, secina, ka risks ir izprotams kā sabiedrības sistemātiska mijiedarbība ar draudiem un briesmām, ko rada modernizācijas process. Atšķirībā no iepriekšējos gadsimtos izplatītākajām briesmām, dabas katastrofām un karadarbības, mūsdienu risks ir uzskatāms par sekām, kas rodas modernizācijas jaudas un no tās izrietošā pārliecības trūkuma un baiļu rezultātā (Beck, 1992). U. Beks uzskata, ka sabiedrība riskus ražo pastāvīgi un tie nav izņēmuma gadījums, tos nevar uzskatīt par sekām vai blakusproduktu.

Zīmīgi, ka mūsdienās riski ir globāli, tie aptver valstis, militārās alianses, sociālās šķiras un rada jaunus izaicinājumus institūcijām, kurām tie jākontrolē. Spilgti piemēri šiem riskiem, kas iet pāri jebkurām robežām, novērojami šobrīd, kad pasaule vienlaikus saduras ar aktīvu karadarbību Ukrainā, cīnās ar Covid-19 pandēmiju, tās aizsegā mēģina stimulēt ekonomisko izaugsmi, paātrina digitalizācijas un robotizācijas procesus, cenšas novērst globālo sasilšanu, stimulējot zaļās ekonomikas ieviešanu, bet šo norišu fonā notiek neomarksistisko ideju uzplaukums, ģimenes un dzimuma jēdzienu pārveidošana, kas draud ar cilvēka ontoloģiskā pamata sistemātisku graušanu. Vienlaikus mūsdienu tehnoloģiju un komunikācijas iespējas palielina varas iespēju kļūt

totalitārai un kontrolēt cilvēkus. Vērojot procesus sabiedrībā, top skaidrs, ka tiek sagrauti arī noteikumi attiecībā uz izskaidrojumu un atbildību – cēlonību un vainu, tāpēc to piemērošana rada pretēju ietekmi – briesmas pieaug un to anonimizēšana kļūst leģitīma.

Līdzīgu domu pauž arī E. Gidenss. Viņš norāda, ka risks kļūst par centrālo jēdzienu sabiedrībā, kas atvadās no pagātnes, atmet tradicionālos darbības veidus un atver sevi problēmu pilnai nākotnei (Giddens, 1991). Ontoloģiski nedrošam indivīdam ir maz nojausmas par nepārtrauktu pasaules naratīvu vai dabīgu lietu attīstības gaitu. E. Gidenss uzskata, ka obsesīvi pārspīlēti riski personīgajai eksistencei, ārkārtēja pašvērtība un morālā brīvība ir indivīda raksturīgās iezīmes, un apgalvo, ka ontoloģiski nedrošs indivīds nespēj izveidot noturīgu priekšstatu par savu dzīvesspēju. Riski cilvēkos rada dažādas psiholoģiskas problēmas gan pasaules izjūtā, gan uzvedībā, kur sāk dominēt nenoteiktība, nekontrolētība un neparedzamība. Bieži vien tas noved cilvēkus pie psihes nelīdzsvarotības un paralizē profesionālo dzīvi.

Ontoloģisko drošību E. Gidenss skaidri definē kā emocionālu fenomenu, kas ietver pārliecību par savas identitātes nepārtrauktību un apkārtējās sociālās un materiālās darbības vides pastāvību (Giddens, 1992, 92). E. Gidensam ontoloģiskā drošība saistās ar vārdu “esība” (angļu val. *being*) vai “esība pasaulē”, bet viņam tas ir vairāk zemapiņā balstīts emocionāls nekā kognitīvs fenomens.

Individuālā līmenī ontoloģisko drošību var sniegt piederība kādam vēstījumam vai stāstam, kas tiek atzīts par labu un balstās uz droša pamata, to E. Gidenss atzīst savā cilvēka eksistences teorijā (1991). Tajā viņš analizē ontoloģiskās drošības un eksistenciālās trauksmes jēdzienus un atzīst, ka ontoloģiskās drošības iegūšanai cilvēkam nepieciešama drošas vietas sajūta pasaulē un uzticēšanās citiem cilvēkiem. Tieši uzticēšanās sniedz labbūtības sajūtu un var mazināt eksistenciālo trauksmi. (Giddens 1991, 38-39).

Savus uzskatus E. Gidenss balstīja E. Eriksona (1950) psihosociālās attīstības teorijā un identitātes krīzes koncepcijā, analizējot ciešas paralēles starp cilvēka identitāti un drošību. E. Eriksona darbos identitāte skatīta kā trauksmi limitējošs mehānisms, kas pastiprina uzticēšanās sajūtu, prognozējamību un kontroles iespējas, reaģējot uz negaidītām graužošām pārmaiņām (Kinvall, 2004). Kā E. Gidensam, tā E. Eriksonam pašidentitātei svarīga ir biogrāfiskā pārmantojamība, caur kuru indivīds var saglabāt noturīgu naratīvu par sevi un atbildēt par to, ko viņš dara un kas viņš ir.

Dažādi globalizācijas procesu pētnieki, īpaši tie, kas analizē migrācijas un bēgļu pārvietošanās procesus (Bauman, 2001), identitātes un ontoloģiskās drošības terminus saita ar jēdzienu “mājas”, kas ietver vienlaikus gan fiziskas vietas apzīmējumu, gan emocionālu nozīmi visam, kas saistās ar nemainīgumu un pārmantojamību. Ontoloģiskā drošība rodas, kad mājas nodrošina noturību sociālajā un materiālajā vidē. Mājas veido telpisko kontekstu, kurā norit cilvēka ikdienas eksistence, un tās ir droša vieta, kurā tiek veidota cilvēka identitāte. (Depuis & Thorns, 1998, 28).

Vācu vēsturnieks R.P. Zīferle par cilvēku mūsdienu sabiedrībā izsakās kā par bezpersonisku indivīdu, ar kuru saistīta atomizācija. Viņaprāt, politisko kolektīvu, kopienu, dzimtu, ģimeņu cilvēks, kuram šajos ietvaros bija sava identitāte, lielā mērā ir zudis, “paņemot līdzī arī telpas, kurās tas mājōja”. Kopienų vietā ir vairs tikai lielas “ceļojošās kāpas”, kuras virza tikai ekonomiska mehānika. Indivīds kā smilšu grauds šajās kāpās ir neapskaužamā stāvoklī, kuru R.P. Zīferle raksturo visā tā skaudrumā un bezcerībā. Indivīds dzīvo saskaldītā telpā, kura vienlaikus ir standartizēta. Indivīds pats īstenībā ir nevis “indivīds”, bet tikai individuālas eksistences nejaušs fakts. (Bičevskis, 2021).

Dzīve riska sabiedrībā globalizācijas procesu kontekstā, pat neņemot vērā tādu ekstrēmus satricinājumus kā karš vai pandēmija, ir padarījusi cilvēka pašidentitātes veidošanās procesu daudz grūtāku un sarežģītāku.

Mūsdienu realitātes analīze, gan antropoloģiskā, gan un socioloģiskā, nosaka jaunu šīs realitātes dinamiku. Tā vēsta par pamatīgām izmaiņām cilvēkā, kas izpaužas plašā antropoloģisko parādību lokā. To pētījis arī vācu filozofs M.Heidegers (Gūtmane, 2020, 91), kurš attiecībā uz tehnikas fenomena ontoloģisko skaidrojumu secināja, ka tehnoloģiju pasaule var pilnībā sagraut cilvēka un esamības attiecības, piespiežot veidot izpratni par dabu, cilvēku un būtībā par jebko kā aprēķināmu spēku un darbību sistēmu.

M. Heidegera diskursā cilvēka vēlēšanās atklāt noslēpumu visos iespējamajos veidos ir risks, jo jaunatklātais var likt cilvēkam mainīt attieksmi pret savu esamību, pret savu ontoloģisko situāciju. “Tomēr īstenībā cilvēks pats ar sevi, t.i., ar savu identitāti šodien vairs nesastopas. Izrādās, ka, cenšoties atklāt noslēpumu, cilvēks vairs nespēj aktualizēt izpratni par sevi, savu būtību un sūtību” (Gūtmane, 2001). M.Heidegers uzskatīja, ka savas misijas apzināšanās ir visaugstākā līmeņa risks: cilvēks zaudē saikni ar patiesību un esamību, ja pārstāj būt klātesošs, tas ir tas pats, ja “cilvēks pārstāj būt cilvēks.” Tieši cilvēcības saglabāšanai ļoti svarīgas ir attiecības ar Mūžīgo un klātesamība drošās attiecībās. Riska sabiedrībā cilvēkam ir ļoti grūti būt drošās attiecībās, jo nedrošība, ko radījuši nekontrolējami procesi, pavada cilvēku visur.

Krievu filozofs S.Horužijs, kas pētījis sinerģisko antropoloģiju, runā par sociālantropoloģiskajiem riskiem, kas darbojas antropoloģiskajā realitātē ar spēcīgu sociālo nozīmi. Pētnieks apgalvo, ka radikālās antropoloģiskās tendences ietver tās prakses, kas orientētas uz t.s. post-cilvēku. Post-cilvēkam raksturīgas ekstremālas sevis izpratnes prakses, atkarības, eksperimenti ar dzimumu. Viņš tās sauc par “psihotehnikām”, ko izmanto dažāda rakstura garīgajās praksēs, piemēram, joga, šamanisms, budisms u.c. Šajās praksēs cilvēks pieņem “sevis kā cilvēka aiziešanas formu: “Notiek vēršanās it kā pie sevis cilvēka, bet tikai kā sevis deformēšana un atcelšana; tā ir perspektīva, kurā tiek zaudēta cilvēka identitāte un cilvēks pats sevi pārvērš par būtņi, kas atšķiras no sevis-cilvēka.” (Хоружий, 2010).

Riski slēpjas cilvēku apziņas formēšanā, kas neatbilst cilvēka identitātei, jo tiek skarta zemapziņa. Daudz cilvēku, kuru zemapziņa ir skarta, eksperimentējot ar šādām sevis izpratnes formām, ienāk arī Baznīcā, jo, neapzinoties garīgo praksi atšķirības, baznīcu ierindota kā viena no kārtējām praksēm, kas jāpamēģina.

Summējot atziņas par riska sabiedrību, var izdarīt sekojošus secinājumus:

1. nepastāv tāda cilvēka rīcība, kas būtu brīva no riska;
2. riski nav redzami, bieži vien to, cik riski ir bīstami, nosaka izpratnes līmenis par riskiem;
3. laikiem ritot, riski skar arī tās sistēmas, kas tos producē vai gūst ieguvumu no procesiem, kas rada riskus;
4. sabiedrības attīstība rada jaunus riskus, tos nav iespējams pilnībā pārvaldīt un izskaidrot;
5. mūsdienu sabiedrība neizvirza prasības pret cilvēku kā garīgu būtņi, nenovērtē cilvēka spēju sevi atdot, kopt un palīdzēt augt citiem, to aizstājot ar sevis mīlēšanas un sevis apzināšanās kultūru;
6. indivīdi atbrīvojas no iepriekšējam laikmetam raksturīgās noteiktības un ierastā dzīvesveida, un tas ietekmē koordinātu sistēmu, kurā ritēja dzīve un domāšana industriālās modernizācijas laikmetā – dzimuma, ģimenes, profesijas, ticības.

Tomēr, izveidojot indivīda reakciju tipoloģiju, sastopoties ar dažāda veida apdraudējumiem, ne E. Gidenss, ne U. Beks neņem vērā būtisku elementu, kas vēl joprojām ir vairāk vai mazāk nozīmīga dzīves daļa daudzās pasaules daļās – tā ir reliģija, ticība un cilvēku personīgās attiecības ar Dievu, kas var būt par pamatu ontoloģiskās drošības radīšanā.

E. Gidenss bija pārliecināts, ka pārdomāti organizētas zināšanas aizstāj reliģisko kosmoloģiju un ka liela daļa modernās sociālās dzīves situāciju nav saderīga ar reliģiju kā tādu (Giddens, 1990, 109). Tomēr viņa skatījums uz sekularizācijas procesiem pasaulē ir pārāk vienpusīgs, jo, lai arī Rietumu pasaulē, īpaši Ziemeļeiropā var tiešām novērot jau ilgstošu ticīgās sabiedrības daļas mazināšanos, tomēr daudzās pasaules daļās, īpaši Āfrikā, Latīņamerikā, Austrumeiropā un pat Ziemeļamerikā Baznīcai piederīgo sabiedrības locekļu skaits ir arvien liels, dažās pat augošs. Turklāt Baznīcas apmeklēšanu nevar uzskatīt tikai par formālu tradīciju (“svētdienas dievkalpojums”) vai kognitīvu procesu (“prāta vingrināšana”). Baznīcas joprojām ir saistīta ar tādiem fenomeniem kā ticība un identitāte, un procesiem, kas nav cilvēku prāta definēti. E. Gidensa un U. Beka pētījumos ne tikai nav ņemtas vērā jauno reliģisko kustību rašanās fenomēns un citas garīguma formas, ko indivīdi mūsdienās praktizē, nav novērtēta arī kristietības senāko un dziļāko tradīciju ilgtspēja, kas ir klātesoša mūsdienu realitātē pat riska sabiedrībā. Vislielāko pretsvaru E. Gidensa teorijai, ka zināšanas aizstāj reliģisko kosmoloģiju, sniedz šobrīd notiekošais Ukrainas kara konteksts.

Iespējams, tieši Ukrainas kara kontekstā taps jauni pētījumi par ontoloģiskās drošības tēmu, jo jau šobrīd ir acīmredzams, ka lielāko daļu Ukrainas iedzīvotāju nav varējusi salauzt ne uzbrucēju nežēlība, ne bailes par savu dzīvību, ne bada draudī, un risks, kas ir katra Ukrainā dzīvojoša cilvēka ikdienas sastāvdaļa šodien, neparalizē vēlmi dzīvot, cīnīties, vēl vairāk – nepazaudēt savu identitāti kā tautai, kura nes tālāk kristīgajā tradīcijā un tautas kultūrā balstītas vērtības. Tās ir mājas šī vārda visplašākajā nozīmē.

U. Beks, aplūkojot reliģijas un riska attiecības, 2006. gadā rakstā par dzīvi riska sabiedrībā nāca klajā ar atziņu: “Kas tic Dievam, ir riska ateists” (Beck, 2006) un pamatoja to ar secinājumu, ka riski paredz cilvēku lēmumus, bet kādam, kurš tic personīgam Dievam, ir rīcības brīvība un jēga viņa rīcībai, ņemot vērā draudus un katastrofas. Tāpēc starp sekularizāciju un risku pastāv cieša saikne, un, kopš F. Nīče paziņoja, ka “Dievs ir miris”, cilvēkiem ir jāatrod vai jāizdomā cits paskaidrojums katastrofām, kas viņus apdraud.

Te parādās sekulārās sabiedrības grūtības: atrast paskaidrojumus un pamatojumus visām riskantu lēmumu sekām ir smags, pat nepaveicams darbs. Kristīgā ticība neatceļ atbildību par mūsu lēmumiem, bet galu galā sniedz atbrīvošanu gan no cilvēka grēka, gan dusmām, kad tiek atzīts, ka nepareizs lēmums ir aizvedis prom no iecerētā. Ticīgs cilvēks var rast mierinājumu, zinot, ka Dievs visu kontrolē, un tieši ticību riska sabiedrībā var saukt par “antikulturālu”. Kristiešiem risks ir epistemoloģisks, proti, ticīgi cilvēki riskē, atrodot izeju ticībā, nezinot nākotni, bet darbojoties atkarībā no Dieva un zinot, ka viņi ir drošībā. Riska sabiedrība ticīgus cilvēkus ieskauj, bet viņu rīcību neregulē.

Nevar nepamanīt, ka uzreiz pēc kara sākuma Ukrainā, vēl nebeidzoties pandēmijas noteiktajiem ierobežojumiem, Baznīcas soli (vismaz lielā daļā luterisko draudžu) atkal bija pilni. Cilvēku vēlme pēc drošības, stabilitātes, nemainīguma, tradīcijas un sevis meklējumi šajā ekstrēmajā situācijā veda atveda viņus atpakaļ mājās. Pieļauju, ka līdzīga tendence tika novērota arī citu konfesiju dievnamos, un būtu tuvredzīgi Baznīcai nepamanīt šo cilvēku vēlmi pēc ontoloģiskās drošības

meklējumiem. Tas gan nav viegls uzdevums kaut vai tāpēc, ka mūsdienu Baznīca, cenšoties piemēroties globālajām pārmaiņām pasaulē un cilvēkā, ir jau zaudējusi daļu no tai piemītošās autoritātes un valodas, ko agrākos laikos atpazīna un respektēja.

Vairums kultūru lieto kopēju terminu, lai apzīmētu draudus morālam un politiskam kaitējumam, kas caurauž visu sociālo dzīvi. Pirmsindustriālajā periodā Rietumu kultūrā šāds jēdziens bija grēks. Britu socioloģe M. Duglasi, aplūkojot riska un grēka jēdzienus kultūras kontekstā, secina, ka grēks un tabu vairāk orientēts uz pagātnes notikumiem – vispirms notiek nelaime, kas tiek skaidrota ar kādu pagātnes notikumu. Savukārt risks vairāk orientēts uz nākotni: šo jēdzienu izmanto, lai jau iepriekš izvērtētu bīstamību. (Douglas, 1994). Kristīgā tradīcija apgalvo pretējo – grēks ir klātesošs cilvēka dzīvē nepārtraukti, tāpēc veids, kā risku neutralizēt, ir *pastāvīga* grēkapziņa un grēku regulāra grēksūdze.

Diemžēl mūsdienu sabiedrības skaidrojumi, jēgas izpratne un valodas problēmas tiek ienestas arī Baznīcas teoloģiskajā vidē, un, kaut arī jēgas nobīde bieži vien ir pavisam sīka, tas šo nobīdi padara par maldinošu. Šādu uzskatu pauž amerikāņu teologs G. Forde, mēģinot mūsdienīgā valodā skaidrot luteriskās tradīcijas pamattekstos paustās idejas. Piemēram, sabiedrība vairs nedzīvo vainas apziņas kultūrā, bet ir nonākusi bezjēdzības kultūrā, tāpēc, ja par grēcīgumu atbildību varēja prasīt no katra cilvēka kā grēcinieka, tad par bezjēdzīgumu šādu atbildi no katra prasīt nevar. Mūsu lietotā valoda pazaudē sākotnējo ietvaru, tāpēc tās jēga aizplūst prom. Tā kļūst drīzāk terapeitiska nekā evaņģēliska. Mūsu valoda arvien vairāk jāapcērp, “lai tikai mēs kādu neaizskartu ar vārdiem”. Tādi vārdi kā grēks, bauslība, apsūdzība, atgriešanās, tiesa, dusmība, sods, pazudināšana, lāsts un krusts, gandrīz vai puse no teoloģisko vārdu krājuma vienkārši izzūd (Forde, 2017).

Mūsdienu sabiedrībā dažāda satura virtualizācijas riski ved cilvēku prom no vietas un laika konkrētības, atslābina sociālo īstenību. Tas noved pie garīgās un dvēseles aktivitāšu mazināšanās un no uzmanības loka pazūd personības vērtība, sociālā vide iegūst seklumu. Tajā pat laikā pazeminās spēja izprast simbolu un zīmju sistēmas un tiek sagrautas cilvēkam nepieciešamās saites ar realitāti (Gūtmane, 2020).

Antropoloģiskās un sociālās destrūkcijas procesi ir saistīti, to svarīgi apzināties darbā ar ikvienu cilvēku Baznīcā un ar ikvienu klientu ārpus Baznīcas. Ir iespējams piedāvāt stratēģiju risku pārvarēšanai, kas ir atjaunotas attiecības ar Esamību un atgriešanās pie “ontoloģiskā cilvēka”. Risks nekad nav bijis atdalāms no ticības, un attiecības ar Dievu nevar tikt nostatītas pretrunā zinātnei.

Vairāki migrācijas un globalizācijas procesu pētnieki uzskata, ka cilvēkiem, kuri zaudējuši savu sociālo vidi vai ekonomisko drošību, ir raksturīga vēlēšanās radīt to no jauna, meklējot simbolus, mītus, vietu un stabilitāti, kur kompensēt savu nedrošību. Jo iekļaujošāki ir šādi uzskati, jo ekskluzīvāki vai nepieejamāki tie var likties cilvēkiem, kas atrodas ārpus konkrēta naratīva (Featherstone, 1995, 143). Pētnieki bažījas, ka tie, kas jau atrodas sistēmas iekšpusē (nācija, Baznīca) automātiski pārstāv kārtību, skaidrību, patiesību, skaistumu, labu un ļaunu, bet tie, kas ārpusē, asociējas ar haosu – piesārņotību, neglītumu, meliem, ļaunu. Tomēr tikai iekšpusē var rast kārtību no ārējā haosa un rast mājas.

Lai atgūtu cilvēka identitāti un sniegtu stiprinājumu riska sabiedrībā, uzmanība veltāma nevis kolektīvajiem, bet individuālajiem procesiem katrā cilvēkā, un jāatjauno ikviena cilvēka saikne ar savu Radītāju. To Baznīcā to iespējams atrast arī šodien.

“Caur logiem dievkalpojuma gaisma izstaro Dieva aicinājumu pasaulē. (..) Tāpēc svarīgi, lai dievnamā degtu tā spožā gaisma. Lai tajā notiktu kas patiešām svēts. Tad baznīca no ekskluzīvas kļūst par aicinošu un iekļaujošu. (..) Ne tikai mācītāji, ikvi-

ens Baznīcas loceklis ir Kristus Miesas loceklis. Viņa aicināts un sūtīts, lai liecinātu ar savu dzīvi, un kad vajadzīgs, tad arī ar vārdu. (..) lai tādējādi ekskluzīvā dāvana, kuru Dievs ir devis Baznīcai, kļūtu inkluzīva – aicinot visus un ikvienu. Tā [Baznīca] ir izslēdzoša pret pasaules dziņām un vērtībām, bet iekļaujoša pret cilvēku pasaulē. (..) Lai Aizstāvis Patiesības Gars mūsu garam pasniedz patiesi to, kas ir Kristus. Lai mācekļības ceļā kārojam un izvēlamies Dievu un to, kas vairāk viņu pagodina, lai paši esam stāsts par Jēzu Kristu (..) tas var likties augstu kā uzkāpt Golgātā vai debesīs. Cilvēkam tas nav pa spēkam, bet Kungs Jēzus Kristus to ir paveicis mūsu vietā. Viņš sūtīja Aizstāvi, lai mūs svētdarītu. Atveroties un ļaujoties Aizstāvim, mēs iegūstam dzīves pilnību“ (Vanags, 2021).

Baznīca, kas balstās sociālās kalpošanas tradīcijā, patristiskās antropoloģijas zināšanās un askētiskajā pieredzē, var kļūt par pamatu transformējošām pārmaiņām cilvēkā. Tieši kristīgajā Baznīcā var meklēt ontoloģiskās drošības vietu, dzīvojot riska sabiedrībā, jo tā vēl joprojām piedāvā mājas, uz kuru ved Ceļš, kas reizē ir Patiesība un Dzīvība.

BIBLIOGRĀFIJA

- Bauman Z. (2001) *Community: Seeking safety in an Secure World*. Cambridge: Polity, 169 p.
- Beck U. (2006) Living in the World Risk Society. *Economy and Society*, Vol. 35, No. 3, pp. 329-345.
- Beck U. (1992) *Risk Society. Toward a New Modernity*. London: Sage Publ., 272 p.
- Beck U. (1995) *Ecological Politics in the Age of Risk*. Cambridge: Polity Press, 224 p.
- Beck, U. Giddens, A. & S. Lash (1994) *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge: Polity Press, 234 p.
- Beck U. (1996) World risk society as cosmopolitan society? Ecological questions in a Framework of manufactured uncertainties. *Theory Culture and Society*, Vol. 13 (4), pp. 97-123.
- Bičevskis R. Ikara mācekļi. Par Rolf Peter Sieferle, Finis Germania, Schnellroda. Antaios, 2017. Pieejams: <https://telos.lv/ikara-macekli/?highlight=Bi%C4%8Devskis%20Ikara%20m%C4%81cek%C4%BCi>
- Dupuis A., Thorn, D.C. (1998) Home, home ownership and the search for ontological security'. *The Sociological Review*, Vol. 46 (1), pp. 24-48.
- Featherstone M. (1995) *Undoing culture: Globalization, postmodernism and identity*. London: Sage. 178 p.
- Forde G. O. *Kā kļūt par krusta teologu. Pārdomas par M.Lutera Heidelbergas disputa tēzēm*. Rīga: Luterisma mantojuma fonds, 2017, 124 lpp.
- Giddens A (1999) *Runaway World*. London: Proville Books, 142 p.
- Giddens A. (1984) *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press, 402 p.
- Giddens A. (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press, 188 p.
- Giddens A. (1991) *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press, 264 p.
- Gūtmane S. Riski sociālajā darbā ar klientu: konceptuālais pamats un galvenās pieejas to risināšanā. *Latvijas Kristīgās Akadēmijas Zinātniskie raksti*, 6. sēj. Jūrmala: LKrA, 2020, 91. lpp.
- Lupton D. (1999) *Risk*. London: Routledge Press, 192 p.
- Kinvall C. (2004) Globalization, identity, and the search for chosen traumas. K.Hoover (Ed.). *The future of identity: Centennial reflections on the legacy of Erik Erikson Lanham, MD*. Lexington, pp. 111-136.

LELB Arhibīskapa J. Vanaga sprediķis Rīgas Vecajā Sv. Ģertrūdes baznīcā 2021. gada 2. maijā. - Rīgas Vecās Sv. Ģertrūdes baznīcas arhīvs.

Дуглас М. (1994) Риск как судебный механизм. *Thesis*, No 5, сс. 242–253.

Хоружий С.С. *Аналитика размыкания человека как методология*. Pieejams: <https://predanie.ru/book/220942-analitika-razmykaniya-cheloveka-kak-metodologiya-diaagnostiki-antropologicheskikh-trendov/> диагностики антропологических трендов. (ЧЕЛОВЕК.RU. Учредители: Инст. философии и права СО РАН (Новосибирск), 2010, No 6.

Search for Ontological Security in Risk Society

The article is based on the author's Master's thesis "Supervision for Church lay workers" developed in 2021, one chapter of which was devoted to the analysis of risk society and lay workers serving Church nowadays. Given the geopolitical issues of spring of 2022, the topic of the search for ontological security is expanded more detailed, trying to understand why the best known social theorists have omitted religious aspects of society and how the events we are experiencing today may lead to a revision of previous theories.

Living in society where risks have spread as an outcome of modernisation individuals sense of selfhood have moved toward being too sensitive as to what they define as risks – economic security, emotional wellbeing, existential threats, health issues etc. People have lost sense of stability and continuity and feel threats to their identity. Insecurity provides a collective recognition of the past which seek ethnic or religious identity in the present. This identity could give a sense of ontological security in changing and hostile world, that is why at least Christian church might be taken in consideration as important role player in risk society today.

Key words: risk society, globalisation, identity, ontological security, home.



Mg. soc. darbā, supervizore **Linda Kalniņa**

Garīgās vadības nozaru bloka vadītāja, supervizore.

Latvijas evaņģēliski luteriskā Baznīca.

Head of the spiritual assistance division, supervisor.

Latvian evangelical lutheran Church.

e-pasts: linda.kalnina@lelb.lv